

NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA TALABALARINING O'QUV FAOLIYATINING MOTIVATSION JIHATI

Latipova Chinnigul Nasriddinovna
Buxoro psixologiya va xorijiy tillar instituti
Psixologiya kafedrası o'qituvchisi.
latipovaguli33@gmail.com

Annotatsiya: Ko'pgina oliy ta'lim o'qituvchilari va psixologlari talabalarning o'quv faoliyatiga bo'lgan motivatsiyasini maqsadli shakllantirish zarurligi to'g'risida fikrga keladilar va ta'lim motivlarini shakllantirishni boshqarish harakatlar va operatsiyalarni shakllantirishdan ham qiyinroq ekanligini ta'kidlaydilar. Biroq, o'quvchilarning ta'lim motivatsiyasini shakllantirishdan oldin, o'qituvchi pedagogik jarayon rivojlanadigan ruhiy haqiqatni o'rganishi kerak. Ta'lim muvaffaqiyatini ta'minlashda motivatsiyaning bunday muhim rolini e'tirof etgan holda, o'qituvchi tomonidan o'quv faoliyati sub'ektlarini rag'batlantirishning etarli bilimga ega bo'lishining pedagogik faoliyati samaradorligi uchun o'ta muhimligini ham tan olish kerak.

Kalit so'zlar: motivatsiya, nodavlat, kognitiv, rivojlanishning ijtimoiy holati, Kognitiv qiziqish, intellektual rivojlanish darajasi.

Nodavlat oliy o'quv yurtlarida tahsil olayotgan talabalarning o'quv jarayoniga munosabati davlat ta'lim muassasalari talabalarining o'qishga bo'lgan munosabatidan keskin farq qiladi. Bu farqlar ta'lim muassasalarining o'ziga xos xususiyatlari bilan belgilanadi. Ta'lim to'lovini to'lashning majburiy sharti bir vaqtning o'zida abituriyentga davlat universitetiga kirishda ko'proq yoki kamroq sinchkovlik bilan ko'rib chiqiladigan parametrlardan qat'i nazar, tanlangan fakultetga kirishga ruxsat berishdir. Ayrim o'quv fanlari bo'yicha oliy o'quv yurtiga qadar tayyorgarlik darajasi ma'lum bir mutaxassislikni o'zlashtirish uchun talab qilinadigan darajadan ancha past bo'lgan hollarda ham abituriyent nodavlat

universitetda tijorat asosida o'qish imkoniyatiga ega. Bundan tashqari, nodavlat oliy o'quv yurtlarida talabalarning intellektual rivojlanish darajasi, ta'lim ko'nikmalarini shakllantirish darajasi va boshqa shaxsiy rivojlanish ko'rsatkichlari har doim ham ta'lim tizimining eng yuqori pog'onasida kadrlar tayyorlash maqsadlariga mos kelavermaydi.

Shunday qilib, nodavlat ta'lim muassasasida tahsil olayotgan talabalar davlat universitetida o'qishdan farqli ijtimoiy vaziyatda. L.S.ning fikricha. Vygotskiyning fikriga ko'ra, motivatsiyaning bir turi boshqasidan "rivojlanishning ijtimoiy holati" ning xususiyatlari bilan ajralib turadi [2].

Nodavlat universitetlarda talabalar motivatsiyasining mazmuni va tarkibiy xususiyatlarini har tomonlama o'rganish talabalarning uchta toifasini ajratishga imkon beradi:

- ❖ Birinchi toifaga har qanday majburiy tashqi sharoitlar tufayli tahsil oladigan talabalar kiradi;
- ❖ ikkinchi toifaga - keyingi hayotda oliy ma'lumotga ega bo'lish zarurligini tushunadigan, kasbiy va hayotiy tajribasini shakllantirish bilan bog'liq holda uni olishning maqsadga muvofiqligini baholaydigan talabalar;
- ❖ Uchinchi toifaga biz o'quv va kasbiy faoliyatning ijtimoiy yo'nalishini, uning shaxsiy ma'nodagi ahamiyatini biladigan yuqori darajadagi kognitiv qiziqish va ta'lim faolligiga ega bo'lgan talabalarni o'z ichiga olamiz.

Tadqiqotlarimiz nodavlat oliy ta'lim muassasalarida ushbu toifadagi talabalar mavjudligini ko'rsatdi va tanlangan guruhlardagi talabalarning o'quv faoliyatining xususiyatlarini quyidagicha tavsiflash imkonini berdi.

Birinchi guruhga tashqi motivlar aniq ustunlik qiladigan talabalar kiradi. Nima uchun universitetda tahsil olayotganliklariga oid javoblari matnida majburiy harakat usuli mavjud: "kerak", "zarur", "majburiy", "majburiy" va boshqalar. Tashqi motivatsiya faoliyat sub'ektidan tashqarida bo'lgan va xatti-harakatni uyg'otish va tartibga solishga qaratilgan kuchlar tomonidan belgilanadi. Bunday holatda odam o'zining qasddan xatti-harakatlarining sabablarini tashqi, o'zini esa

manipulyatsiya ob'ekti sifatida qabul qiladi. Shu bilan birga, u qobiliyat va samaradorlik tuyg'usiga ega bo'lishi mumkin, ammo bu tuyg'u ichki motivatsiyaga olib kelmaydi

Kognitiv qiziqish kam rivojlangan, qoida tariqasida, u kasbiy yo'naltirilgan fanlar sohasida to'plangan. Qolgan hamma narsa ortiqcha, keraksiz deb qabul qilinadi. Muvaffaqiyatga bo'lgan zaif motivatsiya ularni asosiy ma'lumot miqdorini aks ettiruvchi oddiy o'quv materialiga jalb qilishiga olib keladi. Qiyin vazifalar qiziqish uyg'otmaydi, o'rganish harakatlari faqat kelajakdagi kasbiy faoliyatda foydali bo'lishi mumkin bo'lgan narsalarga qaratilgan. Ushbu guruh talabalarining bir qismi o'qishni tugatgandan so'ng tanlagan mutaxassisligi bo'yicha ishlashlariga shubha bildirmoqda.

Ta'limga bunday munosabatning sabablarini motivatsion sohaning xususiyatlaridan ham, shaxsning boshqa individual psixologik xususiyatlaridan ham izlash kerak. O'quv faoliyatining past darajasi ikkita motivatsion toifadagi talabalarda shakllanadi: tashqi motivlarning ustunligi bilan motivatsiyaning past darajasi va motivatsiya holati deb ataladigan nol darajasi. Bunday talabalar bilan ishlashda o'qituvchilar katta qiyinchiliklarga duch kelishadi. Kasb va universitetni g'ayratsiz tanlash ko'pincha ijtimoiy mavqening rasmiy belgisi sifatida yoshlarning oliy ma'lumot olish istagi bilan izohlanadi. Diplom olish uchun oliy kasb-hunar maktabida o'qish odatiy holga aylanib bormoqda, oliy ma'lumotsiz kasbiy faoliyatini boshlash unchalik nufuzli emas. Bundan tashqari, o'zlarining shaxsiy xususiyatlari tufayli hayotni, eng avvalo, kasbiy yo'lni tanlash to'g'risida qaror qabul qila olmagan talabalar harakatsizlik holatidadir. Bunday holda, universitet yoshlar uchun jamiyat tomonidan tasdiqlangan faoliyatni amalga oshirish jarayonida tengdoshlari orasida ijtimoiylashuvi uchun shart-sharoitlarni ta'minlovchi o'ziga xos "saqlash inshooti" vazifasini bajaradi. Biroq, o'quvchilarning ushbu qismi tomonidan ijtimoiylashuv imkoniyatlari to'liq foydalanilmayapti, ta'lim faoliyati uning asosiy mazmuni - bilim, ko'nikma va malakalarni egallash bilan bog'liq holda ahamiyatli emas, u faqat ba'zi boshqa

maqsadlarga erishish vositasi bo'lib xizmat qiladi va shuning uchun o'rganish uchun motivatsiya shakllanmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Barotov Sh.R. O'quvchi shaxsini o'rganish usullari. T.: O'qituvchi, 1995. – 56 b.
2. Barotov Sh.R. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilar faoliyatini baholash. T.: O'qituvchi, 1992. – 48 b.
3. Karimova V.M. Psixologiya. T.: 2002.
4. Karimova V.M., Akramova F. Psixologiya. T.: 2000.
5. G'oziyev E.G. Umumiy psixologiya. T.: Universitet, 2004.
6. G'oziyev E.G., Xolmuhamedov M., Ibrohimov X. Psixologiya metodologiyasi // Psixologiya mutaxassisligi uchun o'quv qo'llanma. – T.: 2002.